

UN EXPERIMENT POLITIC INTERBELIC - GUVERNUL DE TEHNICIENI -

Niculae Petrescu

Criza economică din anii 1929-1930 s-a repercutat și în viața politică îmbrăcând forme multiple, afectând partidele, activitatea guvernamentală, determinând noi orientări și restructurări.

Principalele partide politice, ca urmare a diferendelor dintre ele și din interiorul lor, au fost cuprinse de frământări care au dus la schimbări în rândurile acestora. Au fost exponenți care, urmărind afirmarea pe plan politic și nemulțumiți de locul lor în vechile partide, au creat altele noi¹.

Între organizațiile politice mai încercate de criză au fost Partidul Național-Liberal și Partidul Național-Țărănesc, care, prin forța și mărimea lor, jucau rolul principal în viața politică a țării.

Succedat la guvern de Partidul Național-Țărănesc, Partidul Național-Liberal a trecut în opoziție într-o situație dezavantajoasă, cu popularitatea diminuată în interiorul țării atât datorită politicii sale autocratice la guvernare, cât și din cauza „xenofobismului” manifestat față de capitalurile străine². Pe lângă aceste inconveniente, Partidul Național-Liberal a fost supus și unor tendințe centrifuge încă de la începutul crizei, prin desprinderea grupării conduse de I. Th. Florescu, ce fusese constituită în interiorul Partidului Liberal-Democrat în 1929. De asemenea, disensiunile dintre „tinerii liberali”, care urmăreau să iasă de sub tutela vechilor cadre ce dețineau funcțiile de conducere, aveau să aducă prejudicii coeziunii Partidului Național-Liberal.

Cu toate că se găsea la putere, Partidul Național-Țărănesc, supus la frământări interne, nu a fost nici el scutit de unele sciziuni. La 4 aprilie 1930 demisionează Constantin Stere, care creează Partidul Țărănesc-Democrat³. De asemenea, existau neînțelegeri între „naționali” ardeleni pe de o parte și țărăniști și foștii „tachiști” pe de altă parte, aceștia din urmă fiind nemulțumiți de primii, care căutau să dețină supremația în guvern și la conducerea partidului.

Greu lovit încă de la începutul crizei a fost Partidul Poporului, prin dezmembrarea unor organizații județene și desprinderea grupărilor lui Grigore Filipescu și Constantin Garoflid, devenite Liga Vlad Țepeș și Liga Agrară⁴.

¹ „Parlamentul românesc” nr. 11 și 12 din 12 aprilie 1931, p. 4. Pentru alte informații privind aspecte ale vieții politice și sociale din anii 1929-1933, a se vedea: Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național-Țărănesc*, București, 1994, și: Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, 1999, pp. 193-221.

² Biblioteca Academiei R.S.R., manuscrise, arhiva C. Argetoianu, I, varia 2.

³ Constantin Stere, *Preludii: Partidul Național-Țărănesc și „Cazul Stere”*, București, 1930, pp. 254-255.

⁴ „Dimineața”, din 27 februarie 1929 și 13 martie 1929.

Adâncirea crizei politice, ca urmare a creșterii nemulțumirii sociale, a slăbirii partidelor și a lipsei de autoritate a regenței și guvernului a favorizat acțiunile principelui Carol și ale aderenților săi în vederea întoarcerii acestuia în țară și a proclamării sale ca rege al României. Spre a-și atinge scopul, Carol s-a folosit atât de neînțelegerile dintre Partidul Național-Liberal și Partidul Național-Țărănesc, cât și de acelea din interiorul fiecărui partid în parte. Sesizând atitudinea anticarlistă adoptată de Iuliu Maniu după venirea sa în fruntea guvernului și introducerea aderentului său, Constantin Sărățeanu, în regență, Carol a încercat și a reușit să-și atragă o serie de frunțași ai Partidului Național-Țărănesc în tabăra sa.

Diferitele propuneri pentru Înalta Regență au produs frământări în viața politică. Constantin Sărățeanu, președinte al Curții de Casație, a fost introdus în locul lui Andrei Rădulescu, considerat succesor de drept. Iuliu Maniu s-a opus la propunerea lui Constantin Stere ca principele Nicolae să fie înlocuit cu Regina Maria care ar fi mărit autoritatea regenței, dar ar fi slăbit prestigiul P.N.Ț. De unde și concluzia lui Constantin Stere: „Azi Iuliu Maniu a dat lovitura de moarte Regenței”⁵. Temerile erau îndreptățite, deoarece conjunctura favoriza proiectele carliștilor, după cum anticipa generalul Alexandru Averescu: „Sunt tare zoriți să-l aducă la tron pe prințul Carol și o fac cu elanul inconștienței. În câteva luni, cel mult un an, Carol va fi aici și Maniu va fi nevoit să-l proclame rege. Cunoscut părărea lui despre Carol, care este asemănătoare părerii mele, dar dărâmarea autorității regenței va impune necesitatea unei autorități regale. Carol va veni spre buimăceala și a lui Maniu și a lui Vintilă Brătianu. Patima de partid îi orbește, ei netezesc drumul întoarcerii. Vom face deci și experiența domniei lui Carol. Îmi este teamă că va fi dezastruoasă pentru țară”⁶.

Spre a anihila vechea opoziție anticarlistă a Partidului Național-Liberal, Carol a speculat neînțelegerile dintre conducerea partidului și cadrele tinere, orientarea acestora și a altor elemente de felul lui Constantin Argetoianu spre restaurație, în care vedeau o eventuală sursă de avantaje, între care și posibilitatea aducerii lor la putere.

Stabilind aceste legături, Carol a venit în țară pe 6 iunie 1930 și, luând prin surprindere cercurile politice, a reușit să se proclame rege pe 8 iunie 1930. Fără a fi rezultatul unui consens, proclamarea lui Carol al II-lea a fost posibilă ca urmare a agravării crizei politice și a nevoii instaurării unui regim „de mână forte”.

Restaurația a accentuat criza politică existentă, prin noile frământări apărute în rândul partidelor ca urmare a poziției adoptate de unele din cadrele lor în privința proclamării lui Carol ca rege și a discrepanței dintre tendințele dictatoriale ale acestuia și pozițiile partidelor politice în apărarea regimului monarhic parlamentar. Susținerea proclamării directe a lui Carol de către unii țărâniști – ceremonialul fiind oficiat de către Grigore Iunian, în timp ce Iuliu Maniu

⁵ Pamfil Șecaru, *Istoria partidelor naționale, țărănist și național-țărănist*, vol. II, Madrid, 1963, p. 156-157.

⁶ *Ibidem*.

preconizase numai introducerea lui în regență – a deschis o nouă fază în criza Partidului Național-Țărănesc, ce se va manifesta ulterior în forme din ce în ce mai acute, până la desprinderea liderului țărănist din partid în octombrie 1932⁷.

Repercusiuni mult mai grave și imediate ale restaurației le-a cunoscut și Partidul Național-Liberal, deoarece conducerea sa l-a exclus pe George Brătianu, care îl susținea deschis pe Carol al II-lea. Ca urmare, Brătianu împreună cu aderenții săi au creat Partidul Național Liberal-Georgist⁸. Rărirea rândurilor vechiului partid și teama că noua formație poate fi folosită de rege împotriva acestuia au accentuat divergențele dintre conducători și tinerii care priviseră restaurația cu destulă bunăvoință și care vor cere insistent, de aici înainte, înnoirea programului partidului pentru refacerea popularității și adoptarea unei atitudini mai maleabile în raporturile cu regele⁹.

În vederea atingerii scopului său – instaurarea dictaturii –, Carol al II-lea a căutat să-și asigure concursul politic, în afară de cel al camarilei, oligarhiei și al foștilor „carliști” civili și militari și al elementelor de dreapta, aderenți desprinși din partide, din „oricine și-ar fi oferit serviciile” în folosul său¹⁰. În tactica de dislocare a forțelor politice, care viza toate grupările, urmărind „selecționarea și coordonarea lor prin sincronizare la evenimente”, Carol al II-lea a întreprins principalele acțiuni contra partidelor puternice¹¹. Asupra Partidului Național-Liberal Carol al II-lea a încercat presiuni spre a-l aduce la supunere, conjugând promisiunile făcute tinerilor liberali cu atitudinea rezervată față de vechile cadre, căutând să-l încurajeze pe I.G. Duca în speranța sa că liberalii ar putea intra în grațiile Coroanei, în timp ce Vintilă Brătianu era ținut la distanță, refuzându-i-se audiențele cerute¹². O tactică asemănătoare a urmărit Carol al II-lea și față de Partidul Național-Țărănesc, căutând să-i opună pe țărăniști naționalilor ardeleni, iar lui Iuliu Maniu să-i găsească, spre a-i anihila veleitățile autocratice, o „dublură” maleabilă.

Cu aceste coordonate fixate, Carol al II-lea a stabilit, îndată după proclamarea sa, un program împotriva guvernării de partid pe baze parlamentare, intenționând să o înlocuiască cu un Cabinet de „uniune națională” bazat pe un parlament redus, în a cărei alcătuire el urma să aibă cuvântul hotărâtor¹³. Prima tentativă în acest sens a făcut-o regele după demisia guvernului prezidat de G.G. Mironescu din 12 iunie 1930, când, spre a sonda reacțiile partidelor și opinia publică, a lansat formula guvernării de concentrare, ca apoi, în cazul unor condiții favorabile, să treacă la unul cu caracter

⁷ Aron Petric, *Criza dinastică (1927-1930)*, în: „Anale de istorie”, an XIV, nr. 2-3, 1968, p. 193; M.I. Costian, *Regele Carol II și partidele politice*, 1933, p. 61.

⁸ *Ibidem*, p. 61.

⁹ „Dreptatea”, din 3 și 7 octombrie 1930.

¹⁰ Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), Fond Casa Regală, Carol II, documentul III, 174.

¹¹ *Ibidem*.

¹² „Adevărul”, din 27 noiembrie 1930; „Patria”, din 29 noiembrie 1930; N. Iorga, *Doi ani de restaurație*, ediția a III-a, 1932, pp. 25-26.

¹³ A.N.I.C., fond și doc. citat.

personal care să-i permite să ignore însăși existența partidelor¹⁴. Viitorul guvern, alcătuit din „oameni noi” din cadrul partidelor și condus de o personalitate fără de partid, urma să guverneze într-un mod, de asemenea, „nou”¹⁵. Opoziția făcută de partide, în frunte cu Partidul Național-Liberal condus de Vintilă Brătianu, care considera un astfel de guvern ca fiind neconstituțional, a dus la eșuarea acestui proiect, mandatul fiind din nou încredințat Partidului Național-Țărănesc¹⁶.

Curentul de opinie creat împotriva guvernului de concentrare și poziția Partidului Național-Țărănesc, deținător al unei majorități parlamentare puternice, l-au determinat pe Iuliu Maniu ca, în cursul constituirii cabinetului, să adopte o atitudine potrivnică intenției regelui de a încredința unele portofolii unor oameni ai săi. Considerând acest procedeu ca neconstituțional, Iuliu Maniu a reușit în mare măsură să limiteze încercarea regelui în acest sens doar la Grigore Iunian și Mihail Manoilescu, însă conflictul dintre Carol al II-lea și șeful Partidului Național-Țărănesc se deschisese, urmând să se amplifice odată cu agravarea crizei¹⁷. Rivalitatea dintre rege, care urmărea să-și subordoneze guvernul, și Iuliu Maniu, care urmărea exercitarea prerogativelor în mod efectiv, neînțelegerile din rândul partidului și al miniștrilor ca urmare a pozițiilor luate cu ocazia proclamării lui Carol al II-lea au îngreunat activitatea guvernului. Scăderea popularității sale datorită agravării crizei financiare și nemulțumirii maselor populare l-au determinat pe Iuliu Maniu, care se gândea chiar la o eventuală retragere în opoziție, să-și prezinte demisia, în dezacordul majorității guvernului și a parlamentarilor, dornici să rămână la putere¹⁸.

Proteste publice ale Partidului Național-Liberal contra curentelor ce tindeau spre regimuri dictatoriale, apelul acestuia către celelalte partide pentru apărarea regimului parlamentar constituțional¹⁹, ca și teama pentru creșterea agitației în rândul maselor l-au determinat pe Carol al II-lea să renunțe, împreună cu sfetnicii săi, la vechile proiecte. Considerat mai „convenabil” decât ceilalți lideri ai Partidului Național-Țărănesc, G. G. Mironescu a fost desemnat pe 10 octombrie 1930 de către rege să alcătuiască guvernul, dar cu condiția acceptării unor aderenți ai săi, tocmai în situația în care fruntașii partidului erau angajați în disputarea principalelor ministere²⁰.

Conjunctura defavorabilă în care s-a format guvernul, naționali ardeleni pronunțându-se inițial pentru un cabinet Vaida, spre a-i contracara pe țărăniști, a pus noua formație într-o situație dificilă, G. G. Mironescu primind din partea conducerii partidului său un mandat limitat, atât în privința componenței

¹⁴ Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, București, 1939, p. 497.

¹⁵ „Monitorul Oficial”, partea a III-a, din 17 septembrie 1930, p. 3529.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 3530.

¹⁸ M. I. Costian, *op. cit.*, p. 65.

¹⁹ „Viitorul”, din 4 octombrie 1930.

²⁰ M. I. Costian, *op. cit.*, p. 67; „Viitorul”, din 10 octombrie 1930.

cabinetului, cât și a programului²¹, fapt ce l-a determinat să declare că a acceptat însărcinarea mai mult ca pe un gest de grațitudine pentru încrederea acordată de rege. Criza incipientă prin care trecea guvernul avea să se complice tot mai mult către sfârșitul anului, când în fața sa, potrivit mesajului regal la deschiderea sesiunii Adunării Deputaților, stăteau numeroase probleme pe care cabinetul era chemat să le rezolve într-o sesiune de caracter „sanitar”²².

Poziția de provizorat a guvernului, ce se întrezărea din mesajul regelui, ca și declarațiile lui Constantin Argetoianu, exclus din Partidul Național-Liberal, prin care se pronunța pentru introducerea „ritmului nou”²³, au creat neliniște în rândul miniștrilor și al partidului. Acestor cauze li s-a adăugat și plecarea în străinătate a lui Iuliu Maniu care, sub pretextul că îi acordă mână liberă lui G. G. Mironescu, lăsa întreaga răspundere în seama primului ministru, încercând astfel o măsură de presiune contra lui Carol al II-lea. Gestul său a sporit însă îngrijorarea în rândurile partidului și ale opiniei publice care, prin diminuarea forței acestuia, vedea posibilă întărirea adversarilor formelor constituționale de guvernare²⁴. Ca urmare a atitudinii lui Iuliu Maniu, naționali ardeleni au înclinat să se desolidarizeze de guvern, considerând a nu fi absolut necesar să susțină toate faptele miniștrilor doar pe motivul, mereu invocat, al „disciplinei de partid”²⁵. Conștienți de riscurile la care guvernul putea expune partidul prin măsurile ce trebuia să le ia după votarea unui buget „de sacrificiu”, naționali au ridicat însăși problema necesității rămânării la putere, în timp ce G. G. Mironescu făcea apel la solidaritatea majorității și cerea regelui vot de încredere²⁶.

Scăderea popularității guvernului după o sesiune parlamentară aridă, precum și rezultatele prea puțin convingătoare din alegerile parțiale de la începutul anului²⁷, au declanșat o nouă criză, chestiunea înlocuirii sale fiind luată în discuție. În agitația care cuprinsese viața politică, printre diferite variante de guvern puse în discuție a fost lansată, cu tot riscul de a fi combătută, și ideea guvernului de „personalități”, urmărită de către rege încă de la venirea acestuia în țară²⁸.

Teama de acțiuni populare ce luaseră amploare, cât și neînțelegerile dintre partide, Partidul Național-Liberal urmărind să obțină singur puterea²⁹ iar Partidul Național-Țărănesc nedorind să renunțe și având chiar spectrul unor consecințe grave în cazul plecării de la guvernare³⁰, au făcut ca toate soluțiile preconizate să cadă. În lipsa unei alternative mulțumitoare guvernul a fost menținut pe o durată ce rămânea la latitudinea numeroșilor săi adversari. Din luna martie atacurile opoziției au devenit

²¹ „Viitorul”, din 7 octombrie 1930.

²² „Universul”, din 17 noiembrie 1930.

²³ *Idem*, din 30 noiembrie 1930.

²⁴ „Adevărul”, din 14 ianuarie 1931.

²⁵ „Patria”, din 2 decembrie 1930.

²⁶ „Dreptatea”, din 30 noiembrie 1930.

²⁷ „Adevărul”, din 31 ianuarie 1931.

²⁸ „Parlamentul românesc”, nr. 1, 18 ianuarie 1931.

²⁹ „Națiunea”, din 24 februarie 1931.

³⁰ „Adevărul”, din 22 ianuarie 1931.

tot mai puternice, vizând „sabotarea contractării împrumutului de dezvoltare”³¹. Deși guvernul a obținut împrumutul, situația financiară a rămas în continuare dezastruoasă, din care cauză s-a apelat la neplata salariilor, aplicarea curbei de sacrificiu, strângerea impozitelor cu ajutorul autorităților publice, practici care au generat manifestații de protest în diferite zone ale țării.

După încheierea ultimei sesiuni parlamentare, cu o agendă de lucru încărcată de probleme ce nu și-au găsit rezolvarea, criza politică s-a declanșat în aprilie 1931, ea fiind așteptată de Carol al II-lea ca „absolută și decisivă” pentru aplicarea vechilor sale planuri³². După ce reușise să-l aducă pe I. G. Duca într-o atitudine binevoitoare³³ și văzând impasul prin care treceau țărăniștii, care cereau retragerea de la putere pentru a se refăce în opoziție și a clarifica neînțelegerile din interiorul partidului³⁴, regele a forțat căderea guvernului prin demisia lui Mihail Manoilescu³⁵. În dorința de a menține guvernul, la sugestia lui Maniu, G. G. Mironescu a încercat să-l convingă pe rege să accepte păstrarea cabinetului său. Considerând că singuri nu mai pot face față situației, național-țărăniștii s-au pronunțat pentru cooptarea în guvern a unor elemente din celelalte partide, în spiritul formulei guvernului de concentrare încercată de către Carol al II-lea în timpul ultimelor crize³⁶. Nesatisfăcut de această soluție, regele, ale cărui ambiții mergeau mai departe de această fază, nu a acordat votul de încredere guvernului. Potrivit uzanțelor, fostul premier demisionat a recomandat în comunicatul dat publicității un guvern format din unirea tuturor forțelor politice³⁷, ignorând faptul că, pe măsură ce criza se accentua, posibilitatea stabilirii unui acord între partide devenea extrem de dificilă.

Desemnarea viitorului președinte al Consiliului de Miniștri urma să se facă alegând între mareșalul Constantin Prezan și Nicolae Titulescu. Întrucât perspectiva unui guvern condus de un militar nu era agreată în țară și nici în străinătate³⁸, fiind socotită o soluție dictatorială, șansele mareșalului Constantin Prezan au fost reduse de la bun început. Mandatul formării viitorului guvern i-a revenit astfel ilustrului diplomat Nicolae Titulescu, fiindcă asupra personalității sale covârșitoare nimeni nu putea să facă vreo obiecție în mod deschis, mai cu seamă că, potrivit știrilor din presă, se crease impresia că „cine s-ar fi ridicat contra lui ar fi fost considerat că se ridică împotriva regelui”³⁹.

Teama de pericolul instaurării dictaturii în eventualitatea creării unui guvern de „personalități” de către Nicolae Iorga la cererea regelui, în cazul unui

³¹ Ion Constantinescu, *Din însemnările unui reporter parlamentar*, București, 1973, p. 272.

³² Nicolae Iorga, *O viață de om, așa cum a fost*, București, 1972, p. 734.

³³ „Viitorul”, din 24 februarie 1931.

³⁴ M. I. Costian, *op. cit.*, p. 74.

³⁵ „Adevărul”, din 7 aprilie 1931; Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 734.

³⁶ „Adevărul”, din 3 aprilie 1931.

³⁷ „Dreptatea”, din 7 aprilie 1931.

³⁸ „L’Oeuvre” din 10 aprilie 1931 și „Le Temps” din 10 aprilie 1931.

³⁹ „Adevărul”, din 7 aprilie 1931.

eșec în formarea guvernului de concentrare, a determinat partidele să oscileze între acceptarea acestei soluții și știrbirea intereselor lor în caz de consimțământ.

Deși adversarii partidelor mizaseră pe rezistență din partea partidelor mari, atitudine prin care acestea s-ar fi compromis și, prin ele, însăși ideea de partid în general, putându-se apoi justifica alcătuirea guvernului de „personalități”, această manevră a putut fi evitată un timp. Situația a rămas în continuare neclară, echivocă prin atitudinea de ambiguitate în care s-au plasat formațiunile politice în alcătuirea unei formule de guvern care să poată pune capăt crizei ce tindea să se prelungească.

Conjunctura creată se datora mai ales partidelor mari care, ferindu-se a-l nemulțumi pe rege, și-au declarat acordul formal, urmărind de fapt, cu aceeași consecvență ca și în cursul tratativelor, pe care le considerau complicate și de lungă durată, să profite de orice posibilitate ce s-ar fi ivit și să submineze ca și până atunci realizarea unui guvern de „uniune națională”.

Această formulă părea să debuteze sub auspicii favorabile, Nicolae Titulescu întocmind chiar lista guvernului al cărui jurământ urma să fie depus pe 19 aprilie 1931, dar regele nu s-a declarat de acord cu ea în totalitate, căutând să-i impună pe Constantin Argetoianu și Mihail Manoilescu. Condiționând participarea lor în guvern de dizolvarea parlamentului în care Partidul Național-Țărănesc deținea majoritatea, aceștia au stârnit protestele partidului pe care Iuliu Maniu îl considera încă apt de a guverna, arătând totodată că din noul cabinet nu trebuie să facă parte nici o persoană ce ar putea fi considerată „provocătoare de către parlament”⁴⁰.

Conștient că nu poate avea o bază politică suficientă fără sprijinul Partidului Național-Țărănesc, deoarece prin renunțarea la parlament a acestuia în viitoarele alegeri s-ar găsi singur contra tuturor partidelor, iar prin impunerea de către rege a lui Constantin Argetoianu în viitorul guvern i s-ar restrânge autoritatea, Nicolae Titulescu și-a depus mandatul⁴¹.

Sarcina de a forma guvernul de „tehnicieni” i-a revenit lui Nicolae Iorga, cu care regele purtase unele discuții prin care acesta, împreună cu apropiații săi, își declarase acordul pentru înfăptuirea unui astfel de cabinet⁴².

Formarea guvernului a întâmpinat dificultăți serioase, deoarece apelurile adresate de Nicolae Iorga către șefii principalelor partide spre a-i acorda concursul lor au fost întâmpinate cu refuz, iar cei ce au acceptat propunerile sale au fost excluși⁴³. Privit cu satisfacție de cercurile de dreapta ca rezultat al luptei împotriva partidelor „prin care a trebuit să se facă dovada deplină că un guvern de partide nu este posibil”⁴⁴, noul cabinet era considerat ca „întronarea unei metode noi în viața publică”⁴⁵. În același sens, văzând în el un guvern de caracter personal, Carol al II-

⁴⁰ „Adevărul”, din 19 aprilie 1931.

⁴¹ Nicolae Iorga, *Supt trei regi*, Ediția a II-a, București, 1932, p. 445.

⁴² *Idem*, *O viață de om, așa cum a fost*, București, 1972, p. 735.

⁴³ „Neamul românesc”, din 20 aprilie 1931.

⁴⁴ „Epoca” din 21 aprilie 1931.

⁴⁵ *Ibidem*.

lea recomanda noilor miniștri, cu ocazia depunerii jurământului, să devină „descătușați de orice interes [de partid], deslegați de anumite considerațiuni...”⁴⁶. Rolul hotărâtor în aplicarea indicațiilor regelui în guvern a fost încredințat de către Carol al II-lea lui Constantin Argetoianu, Nicolae Iorga urmând să dea cabinetului pe care îl prezida doar pecetea prestigiului său din țară și străinătate, câștigat printr-o vastă activitate științifică și largă autoritate în viața publică.

Dintre numeroasele probleme pe care guvernul trebuia să le rezolve, prima pe agenda sa de lucru a fost efectuarea alegerilor, deoarece vechiul parlament, cu majoritate național-țărănistă, nu putea colabora cu un cabinet creat din afara și contra partidelor.

Privat de un partid puternic și de concursul celorlalte, lăsând impresia de arbitrar în țară și în străinătate, guvernul avea nevoie de aliați pentru viitoarele alegeri, din care cauză a căutat să încheie un cartel în scopul de a slăbi opoziția și a-și asigura succesul în confruntarea electorală. În vederea realizării cartelului, guvernul a purtat mai întâi tratative cu diferite asociații și organizații profesionale în scopul creării unui parlament pe baze profesionale, după model corporativ, dar acestea fiind prea slabe și neputând să-i confere autoritatea dorită, au fost abordate pe rând partidele politice cu excepția Partidului Național-Țărănesc și a Partidului Poporului, care au refuzat de la bun început orice colaborare⁴⁷. Neînțelegerile asupra repartizării mandatelor, disimulate sub pretextul deosebirilor programatice, au făcut ca aceste tentative să eșueze⁴⁸.

În cele din urmă, propunerea guvernului de a se cartela cu Partidul Național-Liberal condus de I. G. Duca a primit încuviințarea regelui, spre a se evita ca un eventual insucces în alegeri să pună „coroana într-o situație delicată”⁴⁹. Sarcina realizării cartelului cu liberalii i-a revenit lui Constantin Argetoianu care, ca fost membru al partidului părăsit recent, mai păstra legături cu acesta, iar ca ministru de interne trebuia să organizeze alegerile.

Conducerea Partidului Național-Liberal, deși stânjenită de situația în care, acceptând cartelul, urma să sprijine un guvern contra partidelor, a admis acest compromis nu numai din nevoia respectării indicațiilor regelui, ci și din dorința de a tranșa în favoarea sa rivalitatea cu Partidul Național-Țărănesc și cu liberalii lui Gh. Brătianu. Încheind cartelul cu guvernul, I. G. Duca a căutat să pareze eventualele lovituri din partea regelui contra partidului său deoarece, în caz de refuz, o înțelegere a guvernului cu Dr. Lupu, Gh. Brătianu și diverse asociații profesionale ar fi putut da viitorului parlament o configurație total defavorabilă Partidului Național-Liberal⁵⁰. Astfel, cartelându-se cu guvernul, Partidul Național-

⁴⁶ „Neamul românesc”, din 20 aprilie 1931.

⁴⁷ „Adevărul”, din 6 mai 1931; „Neamul românesc” din 5 mai 1931.

⁴⁸ Nicolae Iorga, *Doi ani de restaurație*, 1932, p. 49.

⁴⁹ *Idem*, *O viață de om, așa cum a fost*, București, 1972, p. 737.

⁵⁰ „Parlamentul românesc”, nr. 17-18, II, 1931, p. 5.

Liberal a urmărit să-și asigure o poziție bună în Parlament, după care să aștepte venirea la putere când normele regimului constituțional ar fi fost îndeplinite.

Supus unor critici vehemente din partea celorlalte partide și în special a Partidului Național-Țărănesc⁵¹, I. G. Duca a încercat să explice participarea Partidului Național-Liberal la cartel în scopul de a da „o bază serioasă lui Constantin Argetoianu spre a face alegeri liniștite” și ca o garanție în menținerea sistemului parlamentar⁵². Campania electorală deschisă nu peste mult timp avea să infirmе însă din plin temeinicia acestei „garanții”, liberalii dând un concurs plin de inițiativă în violentarea alegerilor.

În dorința de a nu fi depășit de Partidul Național-Liberal, guvernul a luat toate măsurile, în faza de definitivare a cartelului, ca peste numărul de voturi acordate liberalilor să nu admită nici un element care i-ar fi putut favoriza pe aceștia. Astfel, cartelurile cu Uniunea Evreilor din România și cu Sfatul Negustoresc au fost denunțate din cauza orientărilor mai vechi ale acestora spre liberali⁵³.

Ideea inițială de formare a cartelurilor fiind părăsită, configurația definitivă a cartelului de „uniune națională” era dată de participarea Partidului Național-Liberal, căruia i se adăugau Liga Vlad Țepeș, Partidul German și câteva organizații și asociații profesionale.

Pe 30 aprilie 1931, încă înainte de constituirea cartelului, guvernul a dizolvat parlamentul, motivând acest act prin incompatibilitatea dintre programul său și „o adunare care a urmat prea des căile ispititoare ale ideologiei pure”⁵⁴. Așa cum îl preconiza primul ministru, noul parlament urma să fie rezultatul unei prefaceri dintr-un „simplu organ al luptelor de partide într-o reprezentare adevărată a voinței nației întregi liber exprimată”⁵⁵. Dizolvarea parlamentului a surprins majoritatea național-țărănistă, care spera în menținerea sa atât cât să poată propune unele legi prin care să-și asigure succesul în viitoarele alegeri⁵⁶. Respingând acuzațiile aduse de primul ministru, potrivit cărora, prin politica sa, partidul a „restrâns drepturile coroanei”, conducerea Partidului Național-Țărănesc și în special ardelenii au declanșat o campanie puternică împotriva guvernului, incriminându-l pe Constantin Argetoianu pe motiv că „tinde să reducă drepturile parlamentului”⁵⁷.

Deschisă prin decretul de dizolvare a parlamentului și debutând prin nemulțumirile Partidului Național-Țărănesc, campania electorală, fixată intenționat de guvern pentru o perioadă scurtă, ca opoziția să nu aibă timp să se desfășoare, s-a derulat într-un ritm alert. Deși fondurile de propagandă ale partidelor erau mai reduse decât în alegerile trecute din cauza crizei, partidele burgheziei au găsit posibilitățile

⁵¹ „Patria”, din 26 aprilie 1931.

⁵² „Adevărul”, din 6 mai 1931.

⁵³ *Ibidem*, 16 mai 1931.

⁵⁴ „Monitorul Oficial”, partea a III-a, nr. 1 din 5 mai 1931, p. 2.

⁵⁵ „Neamul românesc”, din 2 mai 1931.

⁵⁶ „Adevărul”, din 3 mai 1931.

⁵⁷ „Dreptatea”, din 3 mai 1931.

necesare ducerii campaniei elaborând numeroase materiale de propagandă, organizând adunări și turnee electorale prin care încercau să „popularizeze” programe în care „soluțiile” vagi se împloteau cu cele mai demagogice promisiuni.

Cu toate că primul ministru Nicolae Iorga își declinase orice amestec în viitoarele alegeri, el s-a lansat de la începutul campaniei într-un adevărat turneu electoral, cutreierând țara „zi de zi de la un cap la altul”⁵⁸. Asemănător a procedat și Constantin Argetoianu care, în diferite cuvântări, făcea cunoscut programul guvernului nu fără a intra, ca de obicei, în contradicție cu primul ministru⁵⁹.

În programul său, guvernul, pe lângă „restabilirea autorității de stat” pe care și-o propunea ca scop principal al activității sale, mai proclama: ordinea și raționalizarea muncii în administrația publică și a factorilor producători, diminuarea treptată a sarcinilor fiscale și creditarea datornicilor din toate clasele sociale, precum și alte prevederi de ordin economic, vag formulate, nelipsind în schimb măsurile represive cu care cabinetul Iorga-Argetoianu amenința mișcarea comunistă și democratică din țară⁶⁰.

Partidul Național-Liberal condus de I. G. Duca era cartelat cu guvernul dar, după cum se arăta și în manifestul său electoral, își rezerva deplina libertate de acțiune⁶¹ și se angaja: să lupte pentru înlăturarea programului adoptat cu prilejul ultimului său congres din 22 februarie 1931; să „sprijine toate inițiativele și măsurile ce ar putea contribui la înlăturarea greutăților crizei; să combată cu hotărâre orice acțiune primejdioasă mersului normal al statului și să dea tot sprijinul la opera de asanare morală pe care o reclamă azi opinia publică”⁶².

Fără a-și propune nici un fel de program, Partidul Național-Țărănesc, în manifestul său „Către țară”⁶³, opunea programului de făgăduieli vagi ale guvernului și Partidului Național-Liberal doar „realizările” sale, prezentate în număr mare și la modul cel mai elogios cu putință. Spre deosebire de partidele mari, cele mici au supralicitat, întrecându-se în promisiuni de la soluționarea datoriilor potrivit programului partidului țărănesc al cărui șef era considerat „doctor al cametei și a altor eftinități electorale”⁶⁴, până la „armonizarea” salariilor, așa cum o preconiza mareșalul Averescu⁶⁵.

⁵⁸ Nicolae Iorga, *Doi ani de restaurație*, Ediția a II-a, 1932, p. 50.

⁵⁹ „Adevărul”, din 19 mai 1931.

⁶⁰ „Neamul românesc”, din 23 mai 1931.

⁶¹ Programul P.N.L. din 22 februarie conținea prevederi generale, fără soluții concrete, printre care: economii reale și raționale, reducerea impozitelor, înlesnirea creditului prin dezvoltarea și încurajarea așezămintelor existente, intensificarea colaborărilor cu capitalurile străine, încurajarea industriei și comerțului, îmbunătățirea și perfecționarea agriculturii prin dezvoltarea mijloacelor de credit, „armonizarea” datoriilor și o valorificare mai bună a produselor („Viitorul” din 25 februarie 1931).

⁶² „Viitorul”, din 15 mai 1931.

⁶³ „Dreptatea”, din 4 mai 1931.

⁶⁴ „Parlamentul românesc”, nr. 13-14 din 7 mai 1931, p. 17.

⁶⁵ „Îndreptarea”, din 16 mai 1931.

Profitând de situația economică grea și de nemulțumirile maselor față de partidele marii burghezii, organizațiile fasciste au trecut la intensificarea propagandei, încercând să-și extindă influența, să pătrundă în noi medii sociale, profitând de dezorientarea acestora. Prin programul său, gruparea Corneliu Codreanu, legalizată sub această denumire de fostul guvern, se prezenta ca o formațiune politică „înnoitoare”, gata să rezolve multitudinea de probleme, să fie o „forță de echilibru între stânga comunistă și partidele burgheze”.

În consiliul său general din 6 mai 1931, Partidul Social-Democrat a respins în unanimitate propunerile de cartel făcute de Partidul Național-Țărănesc⁶⁶. Reluând în manifestul său criticile la adresa guvernului trecut și a celui aflat atunci la cârma țării, Partidul Social-Democrat, care se pronunțase pentru alegeri libere pe baza democratizării legii electorale, chema masele populare la luptă pentru apărarea regimului constituțional și întronarea democrației⁶⁷. Acestui deziderat politic major manifestul îi adăuga altele, legate de interesele directe ale oamenilor muncii, cum ar fi: aplicarea zilei de lucru de opt ore, măsuri contra șomajului, îmbunătățirea asigurărilor sociale, credite ieftine din partea statului pentru țărani și meseriași, impozite progresive pe venit și avere, amnistie și libertatea exercitării drepturilor politice⁶⁸ etc.

Odată cu precizarea atitudinii partidelor privind participarea lor în alegeri și elaborarea programelor, lupta electorală a continuat cu violență sporită. Măsurile luate de guvern pentru împiedicarea participării Blocului Muncitoresc-Țărănesc în alegeri au fost urmate de cele împotriva opoziției și în special contra Partidului Național-Țărănesc. Toate consiliile comunale și județene au fost puse în stare de anchetă și dizolvate, pentru a se putea plasa partizanii de ultimă oră ai guvernului în locul prefectilor, pretorilor și notarilor destituiți⁶⁹. „Liberalii, la rândul lor, au luat și ei o serie de măsuri în completarea” celor ale guvernului, încercând chiar să se substituie autorității acestuia prin instituirea unor comisii interimare cu oameni din rândul partidului⁷⁰. Ca urmare a instrucțiunilor date de ministrul de interne prefectilor la 14 mai 1931, în sensul de a asigura „cu mână de fier” liniștea și ordinea în campania electorală, aceștia au trecut la aplicarea lor, dar numai în ceea ce privea opoziția⁷¹. Autoritățile locale s-au amestecat în constituirea birourilor electorale căutând să interzică accesul membrilor opoziției, iar distribuirea cărților de alegător a fost însoțită de numeroase presiuni, condiționându-se înmânarea lor de acordarea voturilor în favoarea Uniunii Naționale⁷². În diferite secții electorale unde adversarii guvernului erau puternici s-au adus detașamente mobile de

⁶⁶ „Adevărul”, din 7 mai 1931.

⁶⁷ C. Titel Petrescu, *Socialismul în România*, Biblioteca Socialistă, f.a., p. 417.

⁶⁸ *Ibidem*, pp. 420-422.

⁶⁹ Deși la București dizolvarea consiliilor a provocat un scandal imens, C. Argetoianu nu s-a jenat să suspende primarii din sectoare și să-l cheme în anchetă pe Dem. Dobrescu, primarul general al capitalei. Vezi „Adevărul” din 30 mai 1931.

⁷⁰ „Monitorul Oficial”, nr. 4 din 22 iunie 1931, Partea a III-a, p. 112.

⁷¹ „Universul”, din 14 mai 1931.

⁷² „Monitorul Oficial”, nr. 4 din 22 iunie 1931, Partea a III-a.

jandarmi, iar la intrările din mai multe localități s-au pus bariere⁷³. Intervențiile autorităților la diverse adunări electorale au devenit tot mai frecvente, acestea prevalându-se și de ciocnirile dintre național-țărăniști și liberalii duciști, sau între aceștia din urmă cu georgiștii. Partidele din opoziție au fost aduse treptat în evidentă inferioritate, unii dintre liderii lor fiind puși chiar sub stare de arest⁷⁴.

Întrunirile electorale au fost complet interzise ca urmare a ordinului din 29 mai al ministrului de interne, întreaga țară fiind chemată la o zi de „reculegere și meditație” înaintea alegerilor. Dispoziția s-a dovedit însă a nu fi obligatorie și pentru aderenții Uniunii Naționale⁷⁵.

Numeroaselor ingerințe cunoscute pe toată durata campaniei electorale li s-au adăugat altele noi în ziua alegerilor, pentru Adunarea Deputaților din 1 iunie 1931. Prezentarea la secțiile electorale și primirea sau depunerea buletinelor s-au făcut în numeroase locuri în condiții grele, din cauza restricțiilor impuse de autorități. Reclamațiile făcute de șefii opoziției în sensul că țara a fost împărțită în zone supuse la tratamente diferite în timpul alegerilor au fost pe deplin confirmate⁷⁶.

Analizând alegerile din anul 1931 prin comparație cu cele anterioare, un comentator preciza că acestea ar reprezenta o sinteză a tot ce au avut mai rău celelalte: „dizolvări de consilii și suspendări de primari, ca în 1928; bătăi și morți, întocmai ca în 1926; acuzații infamante aduse oamenilor politici și punerea în mișcare a justiției represive, întocmai ca în 1920 și 1922 etc.”⁷⁷.

Pe lângă restricțiile puse de autorități pentru împiedicarea populației să se prezinte la vot trebuie adăugate și ilegalitățile comise de guvern în operația de despuiere a scrutinului, la care, în unele locuri, reprezentanții Uniunii Naționale au putut falsifica rezultatele, întrucât asistenții și candidații opoziției au fost împiedicați să participe⁷⁸.

La alegerile din 1 iunie 1931 pentru Adunarea Deputaților, totalul alegătorilor înscriși pe întreaga țară a fost de 4.038.464. Totalul voturilor exprimate, în care intrau și voturile contestate și anulate la despuierea scrutinului⁷⁹ era de

⁷³ Au fost multe cazuri când cetățenilor veniți să ridice cărțile de alegător li s-a cerut să depună jurământ că vor vota pentru guvern. Vezi “Monitorul Oficial” nr. 4 din 22 iunie 1931, Partea a III-a, p. 143.

⁷⁴ Ion Mihalache, Constantin Stere și alții, “Monitorul Oficial”, nr. 4 din 22 iunie 1931, Partea a III-a, p. 173 și “Adevărul”, din 2 iunie 1931.

⁷⁵ “Adevărul”, din 29 mai 1931.

⁷⁶ *Ibidem*, 3 iunie 1931.

⁷⁷ “Parlamentul românesc” nr. 15-16, 7 iunie 1931, p. 1.

⁷⁸ La unele secții de votare procesele verbale s-au încheiat fără ca urnele să mai fie desfăcute și voturile numărate – cum s-a întâmplat în județul Olt, unde, din 27.226 alegători înscriși au votat 29.502 (!), marea majoritate, firește, pentru guvern. Vezi “Adevărul”, din 5 iunie 1931.

⁷⁹ Rezultatele alegerilor pentru adunarea deputaților din 1 iunie 1931. A se vedea “Monitorul Oficial”, No 131, p. 5126 din 10.VI.1931 și Marcel Ivan, *Evoluția partidelor noastre politice, 1919-1932*, Sibiu, f.a.:

Partidul	Nr. voturi	Nr. voturi %	Nr. Mandate
----------	------------	--------------	-------------

2.927.112. Numărul de voturi și mandate au fost repartizate pe grupări politice, conform tabelului⁸⁰.

Abținerea unor cetățeni de la vot nu poate fi considerată numai din perspectiva indiferenței lor, ci și ca o formă de protest la adresa modului de desfășurare a campaniei ce a întărit în mijlocul maselor ideea că votul lor nu reprezintă nimic în fața măsurilor luate de guvern pentru o victorie garantată. O altă cauză rezidă și în „dezgustul general împotriva noilor metode și practici generale introduse în viața politică a țării în momentele de supremă mizerie...”⁸¹.

Dacă guvernul nu ar fi exercitat numeroase ingerințe și falsificări ale scrutinului, listele Uniunii Naționale ar fi fost puse în situația să nu întrunească majoritatea necesară obținerii primei, mai cu seamă că voturile, care de obicei mergeau spre Partidul Național-Țărănesc, nu s-au deplasat spre cartel, ci spre alte partide. Cu numai 191 de mandate din cele 289 obținute de Uniunea Națională pentru 1.389.901 voturi, guvernul va avea o situație precară, găsindu-se în viitorul parlament la discreția liberalilor pe al căror concurs nu se va putea bizui, alianța fiind limitată numai la alegeri.

Partidul Național-Liberal, clasat primul dintre partide în alegeri datorită cartelului cu guvernul, potrivit înțelegerii stabilite a primit optzeci de locuri în parlament, creându-și astfel un avantaj față de celelalte partide, situație ce-l va face să devină mai nerăbdător de a ajunge la putere.

Partidul Național-Țărănesc	438.747	14,99	30
Uniunea Națională în cartel cu Partidul German	1.389.901	47,49	289
Partidul Maghiar	139.003	4,75	10
Partidul Poporului	141.141	4,82	10
Partidul Țărănesc	100.682	3,44	7
Partidul Social-Democrat	94.957	3,25	6
Blocul Muncitoresc-Țărănesc	73.716	2,52	5
L.A.N.C.	113.863	3,89	8
Partidul Evreesc	64.193	2,19	4
Gruparea Corneliu Codreanu	30.783	1,05	-
P.N.L. George Brătianu	173.586	5,93	12
Partidul Țărănesc-Democrat în cartel cu Liga contra cametei	80.570	2,75	6
Diverse	3.412	0,12	-
Anulate	82.558	2,82	-
Total	2.927.112	100,00	387
Total înscriși	4.038.464	-	-
Participanți la vot	-	72,48	-
Voturi neexprimate	111.352	27,52	-

⁸⁰ “Adevărul”, din 3 iunie 1931.

⁸¹ *Ibidem*, 5 iunie 1931.

Atitudinea corpului electoral față de partide în aceste alegeri s-a arătat a nu fi tocmai aceea scontată de adversarii partidelor, deoarece alegătorii au acordat credit în măsură mai mare sau mai mică tuturor curentelor politice reprezentate prin diferite organizații. Partidul Național-Țărănesc, discreditat prin ignorarea angajamentelor neonorate când s-a aflat la putere, a stârnit resentimentul public, ceea ce s-a repercutat în reducerea masivă a sufragiului în favoarea sa. Exceptând situația Partidului Național-Țărănesc, toate partidele, indiferent de orientarea lor politică, au înregistrat un număr sporit de voturi comparativ cu alegerile anterioare, datorită diminuării popularității partidelor mari, alegătorii punându-și speranțele în unele prevederi mai democratice care vizau nevoile stringente.

Astfel, succesul Partidului Țărănesc se poate explica prin crearea unei anumite stări de spirit în țară în urma includerii în programul său a problemei datoriilor rurale, situația fiind valabilă și pentru Liga contra Cametei, cartelată cu gruparea lui Constantin Stere. Liberalii conduși de Gheorghe Brătianu, prezenți pentru prima dată la alegeri generale, au obținut rezultate bune deoarece unii membri ai Partidului Național-Liberal al lui I.G. Duca, nemulțumiți de restrângerea numărului de locuri pe liste din cauza cartelului, le-au dat voturile sau au acționat fățiș, părăsind partidul⁸². Un loc modest, pe măsura posibilităților reduse de propagandă și a lipsei de putere prin care altădată își asigura succesul, l-a obținut Partidul Poporului. Cu toate promisiunile lui Constantin Argetoianu de a lua măsuri împotriva extremiștilor de dreapta, acestea au fost abandonate încă de la începutul campaniei, ministrul de interne concentrându-și în schimb toată atenția spre Blocul Muncitoresc Țărănesc și Liga contra Cametei, în timp ce Liga Apărării Naționale Creștine, desfășurându-și nestingherită campania, a reușit să obțină voturile necesare trimeriei câtorva reprezentanți ai săi în parlament. Dacă gruparea Corneliu Codreanu, încă slabă, nu a putut să obțină cota de 2% din voturi spre a-și desemna șeful în Adunarea Deputaților, ocazia i-a fost oferită de Constantin Argetoianu în timpul alegerilor parțiale pentru județul Neamț, ținute pe 30 august 1931, când guvernul nu și-a pus nici un candidat și, prin înlesnirile primite, Codreanu a putut fi ales⁸³. Din rândul forțelor de stânga, Partidul Social-Democrat, deși lipsit de fonduri și nedepunând liste decât în unele județe, a câștigat 4% din voturi și șapte mandate⁸⁴.

Atmosfera în care s-a desfășurat validarea alegerilor a fost agitată, plină de incidente. Alegerile au fost contestate aproape în toate județele țării dar, cu toate că s-au adus dovezi de ingerințe comise în timpul campaniei și alegerilor, majoritatea

⁸² La rândul său, și Partidul Liberal-Georgist a cunoscut frământări în rândurile sale prin retragerea lui Istrate Micescu, I. Voljean, Ștefan Tătărașcu și alții, din cauza unor "susceptibilități și ambiții neîmpărtășite de partid". Vezi "Adevărul", din 12 mai 1931 și "Parlamentul românesc", nr. 15-16, din 17 iunie 1931, p. 4.

⁸³ "Adevărul", din 1 septembrie 1931.

⁸⁴ Mandatele au fost repartizate următorilor: Ion Flueraș, Ion Mirescu, Alexandru Bartalici, Eftimie Gherman, Teodor Roznovan, G. Grigorovici, Alexandru Lucian, C. Titel Petrescu (vezi: *Documente din istoria P.C.R.*, București, 1954, p.421).

parlamentară le-a considerat ca desfășurate „în cea mai perfectă regulă”, votând validarea lor. Singurii invalidați au fost deputații comuniști⁸⁵.

După terminarea validărilor, odată cu confirmarea mandatului său, guvernul a fost nevoit să întâmpine numeroasele atacuri ale opoziției. Constituit drept cabinet personal al regelui, guvernul purta în el de la bun început germeii crizei care de fapt îl și generase. După încercări repetate în timpul crizelor de guvern, Carol al II-lea, ca urmare a agravării neînțelegerilor dintre forțele politice ale burgheziei, a reușit să impună formula guvernului de „tehnicieni”, punând partidele în fața unui fapt împlinit. Conceput din afara și împotriva partidelor, lipsit de sprijinul eficient al unei forțe politice puternice și de o bază parlamentară efectivă, pe care liberalii nu i-o acordau, guvernul a întâmpinat de la început numeroase greutăți. Declarațiile primului ministru, făcute imediat după alegeri, prin care se angaja să continue lupta „împotriva politicii în general și a politicii de partid în particular”, ca și lipsa unui program bine conturat, au stârnit concertul protestelor partidelor⁸⁶.

Dacă Partidul Național-Liberal condus de I-G. Duca a rămas deocamdată în expectativă⁸⁷, atitudinea sa urmând a fi precizată în funcție de actele viitoare ale guvernului, cu ocazia discuțiilor la mesajul regal reprezentanții diferitelor partide au insistat pe rând asupra necesității respectării regimului parlamentar, a guvernării de partid⁸⁸.

Carol al II-lea, sesizând cu timpul slăbiciunile guvernului său și faptul că acesta nu are forța necesară spre a-i concretiza planurile, îi va retrage sprijinul, lăsându-l la discreția opoziției, întărită prin ruperea neutralității Partidului Național-Liberal cu cabinetul.

Ca urmare a agravării crizei economice și politice care a atins punctul culminant în 1932, a neputinței guvernului de a găsi soluții eficiente pentru redresarea situației dezastruoase a economiei țării, precum și a lipsei de sprijin din partea cercurilor străine, cabinetul Iorga-Argetoianu a avut o durată redusă. Căderea guvernului de „tehnicieni” la 5 iunie 1932, cu toate regretele unor cercuri ce considerau că ideea ar trebui reluată de o altă echipă, l-a determinat pe Carol al II-lea – după ce subliniasse în prealabil, în unele declarații, necesitatea respectării principiului constituțional – să apeleze din nou la Nicolae Titulescu pentru a forma noul cabinet.

Sarcina lui Nicolae Titulescu de a constitui un nou guvern de uniune națională era mai dificilă decât în anul precedent. Eșecul guvernului de „tehnicieni”, accentuarea disensiunilor din rândul cercurilor conducătoare prin apariția unor noi partide cu pretenții de a se afirma în viața politică și în conducerea țării îngreunau și mai mult misiunea lui Titulescu. Considerând că numai printr-un guvern de

⁸⁵ „Monitorul Oficial”, nr. 1, din 18 iunie 1931, Partea a III-a, pp. 31-32 și nr. 4, din 22 iunie 1931, pp. 127-130, 134-135.

⁸⁶ „Neamul românesc”, din 4 iunie 1931.

⁸⁷ „Viitorul”, din 5 iunie 1931.

⁸⁸ Nicolae Iorga, *Doi ani de restaurație*, pp. 69-70.

uniune națională s-ar putea redresa situația economică în care se găsea țara, acesta a angajat o serie de discuții cu șefii partidelor și cu alți oameni politici, pentru a crea o orientare asupra adeziunii lor, pe care o socotea obligatorie și, în funcție de ea, să accepte mandatul încredințat de rege.

Cu ocazia primelor contacte șefii de partide i-au promis sprijinul. Excepție a făcut I.G. Duca, el considerând proiectul lui Nicolae Titulescu lipsit de o unitate perfectă de concepție și acțiune, de încrederea desăvârșită a țării. În schimb considera partidul său, în cazul primirii mandatului, gata pregătit pentru guvernare și având “soluțiile capabile de a îndrepta și tămădui relele”⁸⁹.

Răspunsul pozitiv al diferitelor partide a fost adoptat din motive de oportunitate, impuse de nevoia „politeții” față de rege, dar și din teama că formarea unui guvern de partid, prin influența pe care acesta ar exercita-o în masa electorală la alegeri, ar duce la distrugerea partidelor mici. La toate acestea s-au adăugat și convingerile intime în nerealizarea guvernului de uniune din cauza neînțelegerilor la repartizarea portofoliilor, plus că fiecare spera ca, după abandonarea formulei, să li se încredințeze sarcina alcătuirii guvernului.

După discuțiile pentru precizarea detaliilor participării în viitorul guvern, Nicolae Titulescu, văzând atitudinea Partidului Național-Liberal și disensiunile dintre celelalte partide, a făcut apel la rege spre a-i chema pe liderii lor să-și dea concursul. Audiența la rege din 4 iunie 1932 nu a dus la nici un progres pe calea soluționării crizei, șefii partidelor menținându-se în limitele declarațiilor ce i le făcuseră deja lui Nicolae Titulescu.

Refuzul categoric al lui I. G. Duca și poziția ambiguă a conducătorilor celorlalte partide l-au determinat pe Nicolae Titulescu să nu accepte mandatul. Cu toate insistențele regelui și „rugămintele” unor lideri adresate lui Nicolae Titulescu să formeze un guvern de concentrare restrânsă cu participarea partidelor dispuse spre această alternativă, binecunoscutul om politic a refuzat ideea, considerând-o riscantă prin implicarea de alegeri cu lupte între partide⁹⁰.

De criza creată avea să profite Partidul Național-Țărănesc care, speculând atitudinea liberalilor și a altor partide, s-a pronunțat formal pentru sprijinirea unui guvern de uniune națională sau concentrare restrânsă cu Nicolae Titulescu. Realitatea a demonstrat și de data aceasta lipsa de loialitate a național-țărăniștilor către Nicolae Titulescu, căruia Iuliu Maniu îi promisese concursul „cu toată dragostea”. Deși Titulescu se bucura de excelente aprecieri din partea țărăniștilor, în rândul conducătorilor ardeleni nu găsea aceeași simpatie, mai ales la Iuliu Maniu, care nu dorea ca ilustrul diplomat să capete un prestigiu puternic și în viața politică internă pe măsura aceluia de care se bucura în cercurile internaționale. Din această cauză Iuliu Maniu s-a opus chiar ideii de a se crea un guvern național-

⁸⁹ “Viitorul”, din 5 iunie 1932.

⁹⁰ “Adevărul”, din 7 iunie 1932.

țărănesc prezidat de Nicolae Titulescu, probabil luând în considerație și zvonul aducerii acestuia de către Grigore Iunian la conducerea partidului⁹¹.

Cu sau fără Nicolae Titulescu pe post de președinte al viitorului consiliului de miniștri, național-țărăniștii au fost hotărâți să saboteze în ascuns ideea realizării unui guvern de concentrare. Această strategie a lor se baza pe considerentul că regele nu va aduce la putere liberalii lui I. G. Duca și nici o formulă de guvernare nu ar mai putea fi încercată după eșecul guvernării „tehnicienilor”.

La sfârșitul lunii mai, în timp ce aveau loc acțiuni ale P.N.Ț. și ale liberalilor lui I. G. Duca pentru a grăbi căderea guvernului, între liderii acestora a avut loc o întrevedere pentru stabilirea unei linii politice de urmat⁹². În cadrul discuțiilor purtate la Cluj, reprezentanții ambelor partide au respins ideea guvernului de concentrare, Gh. Tătărăscu, considerând că o astfel de administrație ar duce țara pe un drum haotic sau spre dictatură. Alexandru Vaida-Voievod considera proiectul imposibil de realizat sau lipsit de eficiență în cazul aplicării sale⁹³.

După aceste tratative P.N.Ț. a refuzat să se declare pentru acțiuni deschise în vederea revenirii la guvernul de partid prin ei sau liberali, deoarece ar fi trebuit să aibă o atitudine binevoitoare față de aceștia. Din această cauză s-au pronunțat pentru un guvern prezidat de Nicolae Titulescu⁹⁴. Anticipând atitudinea partidelor mici și cunoscând principialitatea lui Nicolae Titulescu, pe care nu au reușit să-l convingă să accepte mandatul nici sfaturile lui Iuliu Maniu, Alexandru Vaida-Voievod sau Ion Mihalache, calculele național-țărăniștilor s-au dovedit exacte. Eșuând posibilitatea formării guvernului de concentrare, ideea revenirii la guvernarea de partid, lansată în iarnă, a devenit de actualitate stringentă, Partidul Național-Țărănesc fiind chemat să formeze viitorul consiliu de miniștri.

Un rol important în desemnarea Partidului Național-Țărănesc l-a avut și factorul extern, de care Nicolae Titulescu a ținut cont când l-a recomandat pe Alexandru Vaida-Voievod să alcătuiască guvernul. Potrivit părerilor lui Titulescu și ale altor oameni politici reîntorși din străinătate, în Franța se aștepta, prin venirea cabinetului format de Edouard Herriot, să fie numiți trei miniștri adepți ai revizuirii tratatelor ce ar fi putut duce la mici modificări ale graniței de vest a României⁹⁵. Din această cauză, marele diplomat preconizase crearea unui guvern național-țărănesc cu predominanță transilvăneană, condus de către Alexandru Vaida-Voievod, în stare să asigure mai bine granițele de vest ale țării. După audiențele la palat ale diferiților lideri național-țărăniști în vederea înlăturării temerilor oricărui experiențe în afară de guvernarea prin partide, Alexandru Vaida-Voievod a acceptat mandatul.

⁹¹ Nicolae Iorga, *Doi ani de restaurație*, p. 75.

⁹² “Monitorul Oficial”, nr. 3, din 5 august 1932, Partea a III-a, pp. 19, 28.

⁹³ *Ibidem*.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ “Adevărul”, din 5 și 25 iunie 1932.

Alexandru Vaida-Voievod a început consultările cu șefii celorlalte partide, propunându-le participarea în guvern. Pe rând, dr. Nicolae Lupu, mareșalul Alexandru Averescu, Octavian Goga l-au refuzat, sub pretextul că P.N.Ț. nu vine cu precizări concrete privind soluționarea problemelor urgente ale crizei și pe motivul incompatibilității prezenței sale ca om de partid la președinția unui guvern ce trebuia să facă alegeri libere⁹⁶.

După discuțiile cu Gheorghe Brătianu, infructuoase deoarece i s-au refuzat numărul de locuri cerute în parlament și portofoliul la ministerul de interne pentru generalul Coandă, Alexandru Vaida-Voievod, cu acordul biroului Partidului Național-Țărănesc, a trecut pe 6 iunie 1932 la constituirea guvernului cu membri din rândul partidului. Această operație s-a înfăptuit cu greutate, într-o atmosferă încărcată de nemulțumirile țărăniștilor ce-i reproșau primului ministru intenția de a realiza un cabinet din prieteni personali⁹⁷.

Conducerea Partidului Național-Țărănesc, conștientă de condițiile economice grele prin „moștenirea penibilă”⁹⁸ de la fostul guvern și opoziția puternică pe care partidele începuseră să o facă, s-a ferit să dea guvernului lor un caracter politic, din care cauză nu și-au trimis cele mai bune cadre la diferitele ministere. Din prevedere, P.N.Ț. își păstra cadrele principale necompromise, în eventualitatea de a nu putea să realizeze o coaliție puternică pentru a obține victoria în alegeri, și deci singurul care urma să suporte consecințele ar fi fost Alexandru Vaida-Voievod. Declarațiile făcute presei de primul ministru veneau să confirme această ipoteză: „Eu nu mă găsesc la putere ca reprezentant al Partidului Național-Țărănesc, întrucât guvernul actual își dă toată silința să facă abstracție că membrii săi fac parte din Partidul Național-Țărănesc”⁹⁹. Misiunea guvernului era limitată strict la rezolvarea unor probleme curente și a alegerilor, urmând ca după exprimarea corpului electoral, conform indicațiilor sale, să se alcătuiască un guvern nou în vederea exercitării efective a mandatului pe baza unui program propriu.

THE TECHNOCRATIC GOVERNMENT: A POLITICAL EXPERIMENT BETWEEN THE TWO WORLD WARS

- Summary -

The dramatic economic crisis between 1929 and 1933 did not fail to seriously affect Romania's economic, social, and political life. Political unrest was largely caused by an ineffective Regency Council, as well as the dynastic crisis

⁹⁶ *Idem*, 7 iunie 1932.

⁹⁷ “Viitorul”, din 14 iunie 1932.

⁹⁸ “Dreptatea”, din 13 iunie 1932.

⁹⁹ *Idem*, 12 iunie 1932.

which split attitudes as to the intention of Prince Carol, heir to the throne, to return as king of the country. The Restoration of June 8, 1930 made things worse as certain top politicians supported the idea of Carol's being anointed king, since his dictatorial tendencies definitely contradicted the position of the political parties in defence of a parliamentary monarchic regime.

In order to implement his own dictatorship, Carol II strove to secure the political support of his camarilla, of the oligarchy and of his former "Carlist" partisans, both civilian and military, to whom he added chance right-wing supporters who renounced membership in their respective parties. He tried to replace the parliamentary administration of political parties with a National Union Cabinet based on a reduced parliament on whom the king should hold ultimate authority. On 12 June 1930, upon resignation of the Gh. Gh. Mironescu Cabinet, Carol launched the idea of a government in concert, in order to test the reaction of the political parties and that of the general public. His proposal met with strong opposition from the political parties, which resulted in another National Peasants' Party Cabinet led by Iuliu Maniu. Sharp antagonism ensued between the king, who wished for personal control of the government, and Iuliu Maniu, who insisted on applying his own constitutional prerogatives. Such tension added up to the financial crisis and social dissatisfaction, to the effect that the government was soon replaced with another, patronised by the same party and led by Gh. Gh. Mironescu. On 4 April 1931 the government failed again as Minister Mihail Manoilescu, imposed by the king, resigned his office.

A choice was to be made for the future President of the Ministers' Council between Marshal Constantin Prezan and diplomat Nicolae Titulescu. The latter was also appointed to form the next government, owing to his indisputable qualities as a politician and diplomat. Nicolae Titulescu declined the mandate as he was perfectly aware that he would lack sound political support in the absence of the National Peasants' Party from Parliament, which would set him against all other parties. Also, with Constantin Argetoianu at the head of the government, as required by the king, Titulescu's authority would have been hopelessly feeble.

The task of appointing a new cabinet of "technocrats" was transferred to Nicolae Iorga, who had declared himself favourable to the idea. It proved to be no easy task, since party leaders refused to support the Prime Minister. Constantin Argetoianu was entrusted with implementing the king's instructions within the government, while Nicolae Iorga had to settle for the emblem of the Cabinet, in view of the enormous prestige built around his vast scientific activity and his authority in public life.

As the government lacked support of one political party, a cartel was concluded with the National Liberal Party in order to resist hostile political forces and thus ensure success in the elections. A stormy campaign followed, complete with demagogic programmes from both the government and the opposing forces,

encroachment and pressure exerted by the alliance of the “technocrats” and the liberals against the opposition.

The outcome of the parliamentary election led to aggravation of the political crisis through the bitter contest between the government and the political parties in their efforts to obtain the better part of the votes. Many a citizen, disappointed by vague and unfulfilled promises and by the way the campaign had been negotiated, either failed to contribute their vote, or else dispersed their votes to various political organisations.

As a result of a deepening political and economic crisis, the technocratic government only lasted until 5 June 1932, when the king asked Nicolae Titulescu again to devise a new cabinet. The liberals’ refusal to stand in favour of the project and the ambiguous positions of the other parties made Titulescu decline the mandate once more.

The failure to form a coalition government forced the option for the one-sided political alternative. Accordingly, on 6 May 1932, the National Peasants’ Party appointed Alexandru Vaida-Voievod to devise a provisional “electoral government” until the situation was settled.